

POSEBNE DOKAZNE RADNJE KAO INSTRUMENT BORBE PROTIV KORUPCIJE*

Marina Matić Bošković**

Autor u članku analizira posebne dokazne radnje kao instrument borbe protiv korupcije. Korupcija predstavlja globalni problem koji ugrožava temelje demokratije i ekonomskog razvoja svakog društva, a posebno predstavlja problem za države u tranziciji. Složenost ovih krivičnih dela i teškoće u otkrivanju i dokazivanju, kao i razvoj tehnologije i komunikacije, zahtevaju primenu posebnih tehnika u otkrivanju učinilaca. Međutim, invanzivna priroda posebnih dokaznih radnji ugrožava ljudska prava zagantovana međunarodnim aktima i nacionalnim propisima država. Kako bi se obezbedilo balans između potrebe delotvornih istraga i krivičnog progona učinilaca koruptivnih krivičnog dela sa jedne strane, i zaštita zagantovanih ljudskih prava sa druge strane, uspostavljeni su standardi koji obezbeđuju ostvarivanje oba cilja. Praksa javnih tužilaštava u Srbiji pokazuje da se tužioci odlučuju da predlažu primenu posebnih dokaznih radnji kod koruptivnih krivičnih dela, ali ne postoji dovoljno podataka koji bi potvrdio efekte primene ovih mera. Autor se osvrće i na potrebno unapređenje odredbi kojima se uređuju posebne dokazne radnje i ukazuje na nužnost aktivnije kontrole primene posebnih dokaznih radnji kako bi se izbeglo obraćanje građana Evropskom sudu za ljudska prava zbog kršenja člana 8 Evropske konvencije o ljudskim pravima.

KLJUČNE REČI: korupcija, posebne dokazne radnje, ljudska prava, javno tužilaštvo, krivični postupak

UVOD

Korupcija predstavlja pretnju političkoj, ekonomskoj i društvenoj sferi, kao i stabilnosti i bezbednosti države. Korupcija ugrožava vladavinu prava i demokratiju i vodi ugrožavanju ljudskih prava i narušavanju tržišne utakmice (Santana Vega, 2017: 242-268).

Korupcija utiče kako na razvijene, tako i na zemlje u razvoju i postaje globalni trend. Na Svetskom samitu 2005. godine¹ istaknuto je da su potrebne snažne demokratske

* Rad predstavlja rezultat na projektu 47011 "Kriminal u Srbiji: fenomenologija, rizici i mogućnosti socijalne intervencije", koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

** Dr Marina Matić Bošković je naučni saradnik na Institutu za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, email: matimarina77@yahoo.com.

¹ A/RES/60/1.

institucije kako bi odgovorile na potrebe građana za unapređenjem efikasnosti, transparentnosti i odgovornosti javne uprave, javnih finansija i vladavine prava (Matić Bošković, 2018: 73-93).

S obzirom na to da je Srbija zemlja u tranziciji, došlo je i do pojave novih i povećanja klasičnih oblika kriminala. U takvoj situaciji Srbija je postala pogodno tlo za pojavu složenih i specifičnih oblika organizovanog kriminala kao fenomena savremenog doba (korupcija, pranje novca, finansijski kriminal, i dr.). Obim i forme ispoljavanja organizovanog kriminala, kao i povezanost organizovanog kriminala sa nosiocima ekonomske i političke moći znatno otežavaju njegovo prepoznavanje, otkrivanje i dokazivanje, i čine opasnost od ovog kriminala mnogostruko većom od opasnosti koju izazivaju i najteža krivična dela (Đurđić, 2006: 242).

U teoriji i praksi postoji saglasnost da je navedene oblike kriminala teško dokazati bez primene posebnih dokaznih radnji, posebno jer u izvršenju ovih krivičnih dela učesnici koriste najsavremenija tehnička sredstava, uključujući sredstva za komunikaciju. Posebne dokazne radnje često se nazivaju u uporednom zakonodavstvu i međunarodnim aktima specijalnim dokaznim tehnikama ili specijalnim istražnim tehnikama. Cilj posebnih dokaznih radnji je „otkrivanje i dokazivanje određenih posebnih krivičnih dela, koja se inače teško ili otežano otkrivaju i dokazuju samo opštim dokaznim radnjama, što je posebno karakteristično za organizovani kriminalitet i tzv. visoku korupciju” (Škulić, Ilić: 2013). To ni u kom slučaju ne znači da uobičajene radnje dokazivanja nisu važne u krivičnoprocesnom smislu, ali je evidentno da primena tih radnji, kada su u pitanju ovi oblici kriminala, nije dovoljno efikasna i srazmerna.

Prema Preporuci Komiteta ministara Saveta Evrope iz 2005. godine posebne dokazne radnje predstavljaju tehnike koje primenjuju nadležni pravosudni, tužilački i istražni organi u toku krivične istrage, a u cilju otkrivanja i istraživanja teških oblika kriminala i osumnjičenih, na takav način da se prikupljanjem informacija ne upozori osumnjičeni.² Takođe, i u Konvenciji Ujedinjenih nacija protiv korupcije navodi se da je potrebno primenjivati posebne dokazne radnje kako bi se vodila delotvorna borba protiv korupcije, a dokazi prikupljeni na ovaj način trebalo bi da budu prihvatljivi na sudu.

I u Rezoluciji usvojenoj na 17 Kongresu Međunarodnog udruženja za krivično pravo u Pekingu 2004. godine prepoznaje se značaj posebnih dokaznih radnji u borbi protiv korupcije i srodnih krivičnih dela, a posebno prikrivenih islednika i tajni nadzor komunikacije.³

Iako je većina posebnih dokaznih radnji invanzivna i potrebno ih je primenjivati sa velikim oprezom, opšte je prihvaćeno da su posebne dokazne radnje delotvorno sredstvo za otkrivanje i istragu korupcije, gde retko postoje svedoci ili neposredni dokazi. Rezultati studije koju je sprovela Evropska komisija 2014. godine u državama članicama potvrđuju da tajni nadzor komunikacije, tajno praćenje i snimanje i prikriveni islednici predstavljaju tri instrumenta koje učesnici studije smatraju najkorisnijim i najčešće se koriste u borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije.⁴

² Preporuka Rec(2005)10 Komiteta ministara Saveta Evrope državama članicama o „specijalnim istražnim tehnikama“ u odnosu na teške oblike kriminala uključujući terorizam.

³ Odeljak V *Istraga, krivični progon i suđenje*, tačka 4. Rezolucije: „Zakon treba da predvidi odgovarajuće metode istrage i one mogu u najozbiljnijim slučajevima obuhvatiti i tajne istrage i prisluškivanje razgovora”.

⁴ Study on paving the way for future policy initiatives in the field of fight against organised crime: the effectiveness of specific criminal law measures targeting organised crime, European Commission, 2015, str. 226.

1. POSEBNE DOKAZNE RADNJE I LJUDSKA PRAVA

Nesporna je činjenica da se primenom posebnih dokaznih radnji ograničavaju osnovna ljudska prava i slobode građana, tako da je primena tih dokaznih radnji sama po sebi osetljive prirode i zahteva od lica koja ih primenjuju u skladu sa propisanom procedurom visok stepen profesionalnosti i stručne osposobljenosti kako bi se zadovoljili zakonski uslovi za primenu. Upravo zbog te činjenice, propisani su restriktivni uslovi za primenu posebnih dokaznih radnji, kao i potrebna saradnja i koordinacija aktivnosti između policije, tužilaštva i suda.

I u međunarodnim aktima prepoznata je opasnost primene posebnih dokaznih radnji za ljudska prava. Tako se u Preporuci Komiteta ministara iz 2005. godine navodi da primena posebnih dokaznih radnji može da ugrozi osnovna prava i slobode,⁵ ali su utvrđena i tri načela čija primena bi trebalo da spreči kršenje ljudskih prava. Tako bi države članice trebalo da u skladu sa zahtevima Evropske konvencije o ljudskim pravima, u domaćim propisima urede uslove pod kojima su državni organi ovlašćeni da primenjuju posebne dokazne radnje; utvrde kada se smatra da je nužno da se primene u demokratskom društvu i kada se smatra da delotvorna krivična istraga i progon zahtevaju primenu posebnih dokaznih radnji. Odnosno potrebno je proceniti da li je opravdano primeniti posebne dokazne radnje imajući u vidu njihovu delotvornost i težinu izvršenog ili pripremanog krivičnog dela, kao i invazivnost posebnih dokaznih radnji, odnosno potencijalno narušavanje ljudskih prava.

Pored uslova za primenu posebnih dokaznih radnji u Preporuci se navodi da bi države članice trebalo da obezbede odgovarajuću sudsku kontrolu sprovođenja posebnih dokaznih radnji ili kontrolu od strane nezavisnih tela i to kroz prethodno ovlašćenje za njihovu primenu i nadzor tokom sprovođenja ili *ex post* nadzor.⁶

Takođe, države članice moraju obezbediti da državni organi poštuju načelo subsidijarnosti, odnosno da okolnosti slučaja ukazuju na nemogućnost da se na drugi način otkrije, spreči ili dokaže krivično delo, ili upućuju na nesrazmerne teškoće ili veliku opasnost koja bi bila izazvana takvim postupanjem (Škulić, 2016: 94-123).

Evropski standardi takođe predviđaju da države članice Saveta Evrope preduzmu odgovarajuće zakonske mere da bi dokazi prikupljeni posebnim dokaznim radnjama bili prihvaćeni na sudu, kako bi se okrivljenom obezbedilo pravo na pravično suđenje.⁷

Evropski sud za ljudska prava izjašnjavao se o različitim pitanjima koja se odnose na primenu posebnih dokaznih radnji, posebno u pogledu člana 8 Evropske konvencije o ljudskim pravima i narušavanja prava na privatnost i porodični život, privatnost doma i prepiske. Evropskom konvencijom predviđen je izuzetak od zabrane organa vlasti u u ostvarivanje prava iz člana 8 u slučajevima propisanim zakonom i kada je to u demokratskom društvu neophodno kako bi se zaštitila nacionalna bezbednost, ekonomski interes države, sprečilo izvršenje krivičnog dela ili zaštitilo zdravlje ili moral ili prava i slobode drugih. Evropski sud za ljudska prava je zauzeo stav da se ovaj izuzetak od primene člana 8 mora vrlo restriktivno tumačiti.⁸

⁵ Preporuka Rec(2005)10, str 1-2.

⁶ Preporuka Rec(2005)10, stav 3

⁷ *Ibid.* stav 7.

⁸ Predmet *Klass protiv Nemačke*, predstavka br. 5029/71. Više o praksi Evropskog suda za ljudska prava u *Deployment of special investigative means*, Council of Europe, 2013, str. 14-43.

U predmetu *Klass protiv Nemačke* Evropski sud za ljudska prava izneo je stav da nacionalno zakonodavstvo koje se bavi specijalnim istražnim metodama mora da osigura adekvatne i efikasne garancije da neće doći do zloupotreba prilikom primene tih metoda, tako da po mišljenju Suda nije dozvoljen opšti nadzor primenom ovih mera, već da nadzoru mogu da budu izložene isključivo osumnjičene ili pretpostavljane kontakt osobe. Takođe, Evropski sud za ljudska prava tumačio je i pojam primena radnji „u skladu sa zakonom“, zahtevajući da zakon mora biti u skladu sa načelima vladavine prava, a da su njegovi efekti predvidljivi,⁹ odnosno dovoljno precizno uređeni da onemogućavaju arbitrarno odlučivanje organa vlasti.

Kada je u pitanju situacija u Srbiji i usklađenost pravnih normi sa evropskim standardima, u Izveštaju o skriningu za poglavlje 24 navodi se da „zavisnost policije od Bezbednosno-informativne agencije u sprovođenju određenih specijalnih istražnih mera u kriminalističkim istragama nije u skladu sa najboljim praksama EU. Sve u svemu, Srbija treba da obezbedi dovoljne ljudske i finansijske resurse, kao i da unapredi svoje analitičke kapacitete“.¹⁰

Na postojanje problema ukazuju i izveštaji Zaštitnika građana i Poverenika za informacije od javnog značaja. Godišnji izveštaji Zaštitnika građana i Poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, počev od Izveštaja za 2012. godinu upućuju na raskorak između ustavnih prava kada je reč o praćenju elektronskih komunikacija i zaštiti podataka, i prakse.¹¹

Pored činjenice da se primenom posebnih dokaznih radnji ograničavaju ustavna prava i slobode građana, one predstavljaju i izuzetno koristan instrument u rukama organa krivičnog gonjenja radi pribavljanja kvalitetnih dokaza važnih za krivični postupak (Kovačević, 2014: 164-179). Pri tome, potrebno je naglasiti krivičnoprocesnu važnost zakonitosti pribavljanja dokaza, s obzirom na sukob dva interesa – zaštita osnovnih ljudskih prava i sloboda, sa jedne strane, i efikasan krivični postupak, sa druge strane.

2. ZAKONSKO UREĐENJE

Uvažavajući činjenicu da su domaćim i međunarodnim pravnim dokumentima zagarantovana ljudska prava i slobode svim građanima, pogotovo pravo na privatnost, bez obzira na njihovu nacionalnu, etničku, versku pripadnost, socijalno poreklo itd., primena posebnih dokaznih radnji mora imati pravni osnov u zakonu i legitiman cilj, čime se sprečava eventualna zloupotreba i samovolja prilikom njihove primene. Posebne dokazne radnje predviđene su i mnogim međunarodnopravnim instrumentima radi efikasnijeg suprotstavljanja specifičnim oblicima kriminala.¹²

⁹ Predmet *Malone protiv Ujedinjenog kraljevstva*, Predstavka br. 8691/79; Predmet *Leander protiv Švedske*, Predstavka broj 9248/81; *Huvig protiv Francuske*, Predstavka br. 11105/84; itd.

¹⁰ Izveštaj o skriningu Srbija, Poglavlje 24 – Pravda, sloboda i bezbednost, Komisija, RG za proširenje + zemlje u procesu pregovora o članstvu u EU, MD 46/14, 15. 5. 2014.

¹¹ Godišnji izveštaji dostupni su na <https://www.ombudsman.rs/index.php/izvestaji/godisnji-izvestaji>.

¹² Bečka konvencija protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci iz 1988. godine; Konvencija Saveta Evrope o pranju, traženju, zapleni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom iz 1990. godine; Rezolucija Interpola (Europola) o organizovanom kriminalu; Rezolucija Saveta Evrope o sprečavanju organizovanog kriminala iz 1998. godine; Konvencija UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminaliteta iz 2000. godine; Konvencija UN protiv korupcije iz 2003. godine; Napuljska politička deklaracija i globalni akcioni plan u borbi protiv organizovanog transnacionalnog kriminala.

Posebne mere kojima se tokom istrage privremeno ograničavaju ustavna prava i slobode radi prikupljanja dokaza u krivičnom postupku u Srbiji uređene su Zakonikom o krivičnom postupku.¹³ S obzirom na to da se posebnim dokaznim radnjama ograničavaju ustavna prava i slobode i zadire u privatnost i porodični život pojedinca, mogu se odrediti samo onda kada su kumulativno ispunjenja dva materijalna uslova: potrebno je postojanje osnova sumnje da je lice na koje se takve radnje odnose učinilo krivično delo koje spada u kategoriju krivičnih dela u pogledu kojih je moguća primena posebnih dokaznih radnji; i kada se na drugi način ne mogu prikupiti dokazi za krivično gonjenje ili bi njihovo prikupljanje bilo znatno otežano (Radosavljević, Četković, 2014: 163-197).

Takođe, vrste posebnih dokaznih radnji moraju biti propisane zakonskim odredbama i preduzimaju se nakon prethodno dobijene saglasnosti suda, odnosno nakon izdate naredbe sudije za prethodni postupak. Takođe, zakonom se propisuje vremensko trajanje primene posebnih dokaznih radnji.

Primena posebnih dokaznih radnji se izuzetno može odrediti i prema licu za koje postoje osnovi sumnje da priprema neko od navedenih krivičnih dela ukoliko postoji jedan od dva propisana razloga: kada okolnosti slučaja ukazuju na to da se na drugi način krivično delo ne bi moglo otkriti, sprečiti ili dokazati ili kada bi to izazvalo nesrazmerne teškoće ili veliku opasnost. Pojedini autori smatraju da primena posebnih dokaznih radnji i na pripremanje krivičnog dela ima za cilj da spreči određeno krivično delo (Škulić, 2013: 49).

Iniciranje primene posebnih dokaznih radnji u isključivoj je nadležnosti tužioca, ali primenu ovih radnji odobrava sud koji, paralelno sa funkcijom odobravanja, ima i kontrolno-nadzornu ulogu, usmerenu na zakonitost primene posebnih dokaznih radnji.

U Zakoniku o krivičnom postupku u delu od člana 161 do člana 187 uređena je oblast posebnih dokaznih radnji. U Zakoniku o krivičnom postupku predviđeno je šest posebnih dokaznih radnji, u koje spadaju tajni nadzor komunikacije (čl. 166–170 ZKP), tajno praćenje i snimanje (čl. 171–173 ZKP), simulovani poslovi (čl. 174–177 ZKP), računarska pretraga podataka (čl. 178–180 ZKP), kontrolisana isporuka (čl. 181–182 ZKP) i prikriveni islednik (čl. 183–187 ZKP), koje sprovode policijski organi, uz saradnju tužioca i sudije za prethodni postupak.¹⁴

Da bi ove radnje bile preduzete pre svega mora postojati osnovana sumnja da je osumnjičeni izvršio ili da se sprema da izvrši jedno ili više krivičnih dela, koja po oceni zakonodavca zaslužuju da budu predmet posebnih dokaznih radnji (čl. 161 ZKP). Među njih spadaju krivična dela koja se vezuju za aktivnosti organizovanih kriminalnih grupa i krivična dela korupcije. Pored organizovanog kriminala, tu spadaju i neka najteža krivična dela, kao što su: terorizam, otmica, teška ubistva, itd. (čl. 162 ZKP). Lista krivičnih dela je zatvorena, što znači da ona koja se ne nalaze na tom spisku ne mogu biti predmet posebnih dokaznih radnji.

Nisu sve posebne dokazne radnje dozvoljene za svako od navedenih krivičnih dela. Posebna dokazna radnja korišćenja prikrivenog islednika može se odrediti samo za dela iz nadležnosti posebnih javnih tužilaštava za organizovani kriminal i ratne zločine.¹⁵

¹³ „Službeni glasnik RS“, broj 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019.

¹⁴ Priručnik za javne tužioce za primenu novog Zakonika o krivičnom postupku, Udruženje tužilaca Srbije, decembar, 2013.

¹⁵ Član 162, stav 2 ZKP.

Prilikom sprovođenja dokaznih radnji važno je ispuniti princip srazmernosti, tj. važno je da se, radi ostvarenja cilja, neko pravo može ograničiti samo onoliko koliko je neophodno da bi se taj cilj ostvario. Takođe, cilj koji se želi ostvariti po svom značaju ne sme biti manje vredan od dobra koje se ograničava, odnosno od prava u koje se zadire. Ako postoji više sredstava da se taj cilj postigne, mora se koristiti ono koje je najmanje štetno, kojim se najmanje ograničava to pravo (Đorđević et al, 2017).

Posebne dokazne radnje primjenjuju se samo onda kada tužilac oceni da se do određenih dokaza ne može doći na drugi način ili kad standardne istražne radnje ne mogu postići cilj u konkretnom slučaju.

Primenu posebnih dokaznih radnji, na obrazloženi predlog nadležnog tužioca, određuje naredbom sudija za prethodni postupak, osim upotrebu kontrolisane isporuke, o kojoj odluku donosi Republički javni tužilac, odnosno javni tužilac posebne nadležnosti. Obrazloženi predlog nadležnog tužioca u konkretnom slučaju, između ostalog, mora sadržati sve raspoložive pravno relevantne i dovoljno uverljive činjenice, informacije i podatke, koji opravdavaju primenu konkretne posebne dokazne radnje.

Kada je reč o vremenskoj ograničenosti primene posebnih dokaznih radnji tajnog nadzora komunikacije, tajnog praćenja i snimanja, simulovanih poslova i računarskog pretraživanja podataka, jasno je da su to dokazne radnje koje ne mogu neograničeno trajati. U naredbi sudije za prethodni postupak navodi se vremenski period u kom je potrebno preduzeti posebnu dokaznu radnju. Navedene dokazne radnje mogu trajati najduže tri meseca, ali se naredbom sudije za prethodni postupak mogu produžiti za još šest meseci zbog neophodnosti prikupljanja dokaza. Ako se posebna dokazna radnja odnosi na krivična dela iz nadležnosti javnih tužilaštava posebne nadležnosti, može se produžiti još dva puta po tri meseca, što znači da posebne dokazne radnje za ova krivična dela mogu trajati i do 12 meseci. Vremenska ograničenost primene posebnih dokaznih radnji u skladu sa odredbama ZKP-a predstavlja jedan od mehanizama krivičnopravne zaštite od eventualne zloupotrebe i samovolje prilikom njihove primene.

Zakonikom o krivičnom postupku (član 163) uređeno je i uništenje materijala prikupljenog posebnim dokaznim radnjama. Sudija za prethodni postupak donosi rešenje o uništenju kada krivični postupak nije pokrenut u određenom roku, kada javni tužilac izjavi da prikupljeni materijal neće koristiti u postupku i kada javni tužilac izjavi da protiv osumnjičenog neće zahtevati vođenje postupka.

Međutim, Advokatska krivična unija Srbije traži izmene odredaba kojima se uređuje postupanje sa prikupljenim materijalom prilikom primene posebnih dokaznih radnji, za koji tužilac oceni da ga neće koristiti u postupku ili da protiv lica neće pokrenuti krivični postupak. Prema stavu advokata, postojeća odredba Zakonika o krivičnom postupku, koja predviđa samo mogućnost da sudija za prethodni postupak obavesti lice prema kojem je primenjen tajni nadzor komunikacija, treba da se izmeni i da se predvidi obaveza sudije da obavesti lice (član 163. st. 2). Jedan od predloga advokata odnosi se i na pravo lica protiv kojeg je primenjen tajni nadzor komunikacije, a protiv kojeg nije pokrenut postupak, da prisustvuje uništenju materijala dobijenog nadzorom komunikacije.¹⁶

Primena posebnih dokaznih radnji mora biti uslovljena i određena nizom aktivnosti koje onemogućavaju zloupotrebu, odnosno koje omogućavaju dosledno poštovanje načela

¹⁶ Više na: <https://www.paragraf.rs/dnevne-vesti/240315/240315-stampa1.html>

legaliteta, supsidijarnosti, srazmernosti, sudskog nadzora, vremenske ograničenosti, postojanja određene verovatnoće u vezi sa krivičnim delom, zakonskog kataloga radnji, zakonskog kataloga krivičnih dela i određenosti lica ili predmeta i vrsta mera.

3. PRAKSA JAVNIH TUŽILAŠTAVA U PRIMENI POSEBNIH DOKAZNIH RADNJI

S obzirom na diskusije u opštoj i stručnoj javnosti o primeni posebnih dokaznih mera bilo je potrebno steći detaljniji uvid u praksu javnih tužilaštva.¹⁷ Međutim, podaci koji se predstavljaju u Izveštaju o radu Republičkoj javnog tužilaštva ne pružaju uvid o primeni posebnih dokaznih radnji. Na osnovu podataka prikupljenih na uzorku od deset viših javnih tužilaštava ustanovljeno je da se posebne dokazne radnje najčešće predlažu za sledeća krivična dela: neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga (član 246 Krivičnog zakonika), zloupotreba službenog položaja (član 359 KZ) i primanje i davanje mita (član 367 i 368 KZ).

Javni tužioci pre svakog predloga za primenu posebnih dokaznih radnji, razmatraju mogućnost obezbeđivanja dokaza na drugi način, obavljaju se konsultacije sa policijom i bezbednosnim agencijama, procenju mogućnosti pribavljanja dokaza na drugi način i opravdanost primene posebnih dokaznih radnji, naročito u vezi sa kvalitetom dokaza koji će ovako biti prikupljeni.

Kao tipične razloge na osnovu kojih tužioci procenjuju da dokazi nisu mogli biti prikupljeni na drugi način navode se: ličnost učinioca i njegova društvena opasnost; priroda krivičnog dela za koje se osnovano sumnja da je učinjeno ili da se priprema; način preduzimanja radnji izvršenja, koji se ogleda u konspirativnosti; veći broj lica koja saraduju sa osumnjičenim ili imaju određenu ulogu u izvršenju dela; visok stepen bezbednosne kulture i organizovanosti izvršilaca; opasnost po živote službenih lica i građana, kulturnih dobara ili imovine većeg obima; opasnost da će postupanje državnih organa biti otkriveno; zaštita od „curenja informacija”; spečavanje uništenja pojedinih dokaza usled saznanja da je krivično delo otkriveno.

Prilikom analize razloga na osnovu kojih tužioci procenjuju da dokazi nisu mogli biti prikupljeni na drugi način, potrebno je imati u vidu činjenicu da se i za donošenje naredbe za sprovođenje istrage i primenu posebnih dokaznih radnji zahteva isti stepen sumnje (osnov sumnje), što ukazuje na to da će se tužilac odlučiti za primenu posebnih dokaznih radnji samo onda kada bi prikupljanje neophodnih dokaza tokom istrage bilo znatno otežano, a u većem broju slučajeva i onemogućeno (prestanak svake aktivnosti, saznanje o otvaranju istrage, prestanak svake komunikacije, uništavanje dokaza koje su počinili još neotkriveni saizvršioc i itd.).

S obzirom na to da se posebne dokazne radnje određuju pre donošenja naredbe o sprovođenju istrage, ređe se primenjuju kada je krivično delo već izvršeno, jer se u takvom slučaju opravdano postavlja pitanje da će li uopšte dati rezultate. Naravno, ne treba zanemariti mogućnost primene ovih mera neposredno nakon izvršenja dela, kada još uvek postoji mogućnost da će izvršioc međusobno komunicirati kako bi prikrili izvršeno delo, podelili plen, pravili planove za bekstvo i slično.

¹⁷ U toku 2015. godine Udruženje tužilaca je sprovelo istraživanje u deset viših javnih tužilaštava: Beograd, Jagodina, Kraljevo, Negotin, Pančevo, Piro, Sremska Mitrovica, Čačak, Valjevo i Vranje.

Takođe, posebne dokazne radnje primenjuju se i onda kada učinilac deluje izvesno vreme (primanje i davanje mita, iznuda, zloupotreba službenog položaja i položaja odgovornog lica) i kada je cilj preduzetih dokaznih radnji otkrivanje svih izvršilaca.

Kada je reč o učestalosti produženja primene prosebnih dokaznih radnji, iskustva tužilaštava su različita. U manjem broju tužilaštava dobili smo odgovor da je u svim slučajevima u kojima je sudija za prethodni postupak doneo naredbu o primeni posebnih dokaznih radnji, ta mera produžena za još tri meseca. U većini tužilaštava primena posebnih dokaznih radnji produžena je u jednoj trećini predmeta, a u svim slučajevima iniciranje produženja mere potiče od državnog organa koji primenjuje posebne dokazne radnje.

Prema stavu tužilaca iznetom u prikupljenim upitnicima, iznenađuje činjenica da se u velikom broju slučajeva¹⁸ dešava da javni tužilac, nakon prikupljanja dokaznog materijala primenom posebnih mera, ne pokrene krivični postupak u roku od 6 meseci nakon što se upoznao sa materijalom ili izjavi da ga neće koristiti u postupku, odnosno da protiv osumnjičenog neće zahtevati vođenje postupka.

Većina tužilaca nije imala slučajeve u kojima je došlo do odbacivanja dokaza na sudu zbog nezakonite upotrebe posebne mere kojom je pribavljen dokaz, dok je manji broj tužilaca naveo da se dokazi retko ili veoma retko odbacuju. Sličan odgovor tužioci su dali i u vezi sa učestalošću slučajeva u kojima je, nakon odbacivanja dokaza na sudu zbog nezakonite upotrebe posebnih mera, slučaj završen oslobađajućom presudom ili ponavljanjem sudskog postupka. Ovi podaci ukazuju na to da ili policija i tužilaštvo posebne dokazne radnje primenjuju potpuno u skladu sa Zakonikom o krivičnom postupku i Ustavom ili sud nije potpuno prihvatio kontrolnu ulogu koja mu je data Zakonikom.

Nacionalni sudovi bi trebalo ozbiljno da shvate kontrolnu ulogu prilikom prihvatanja, odnosno prilikom odbacivanja dokaza, imajući u vidu odluku Evropskog suda za ljudska prava protiv Hrvatske¹⁹, u kojoj je Evropski sud zauzeo stav da nalog hrvatskog suda za tajno snimanje telefonskih razgovora osumnjičenog za trgovinu narkoticima nije bio dovoljno obrazložen i da je povređen član 8 Evropske konvencije o ljudskim pravima na poštovanje privatnog i porodičnog života, doma i prepiske. U navedenom predmetu Evropski sud za ljudska prava procenjivao je, pre svega, da li je sistem tajnog nadzora, onako kako su ga primenile hrvatske vlasti, obezbedio odgovarajuće garancije da neće doći do zloupotrebe. Na osnovu toga kako je hrvatski sud tumačio i primenio nacionalno pravo u predmetu protiv Dragojevića, Evropski sud za ljudska prava našao je da zakon nije u dovoljnoj meri jasan i precizan kada je reč o stepenu diskrecije koju nadležni organi imaju u izdavanju naloga za tajni nadzor i da u praksi nije obezbeđeno dovoljno garancija da neće doći do zloupotrebe.

Osnivanje posebnih odeljenja u višim javnim tužilaštvima u Beogradu, Novom Sadu, Nišu i Kraljevu za borbu protiv korupcije u skladu sa Zakonom o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, terorizma i korupcije²⁰ i početak rada odeljenja u martu 2018. godine povećao je interes stručne javnosti o rezultatima rada ovih odeljenja, ali i o primeni posebnih dokaznih radnji. Tako su na osnovu zahteva za pristup informacijama od javnog značaja objavljeni podaci o broju donetih naredbi sudije za prethodni postupak o tajnom nadzoru komunikacije i tajno praćenje i snimanje. Podatke

¹⁸ Neki tužioci su tvrdili da se to dešava u 90% slučajeva.

¹⁹ Dragojević protiv Hrvatske, Predstavka broj 68955/11.

²⁰ „Službeni glasnik RS“, broj 94/2016 i 87/2018.

su dostavili samo Viši sud u Novom Sadu i Viši sud u Nišu. Prema dostavljenim podacima u periodu od 1. marta 2018. do maja 2019. godine, sudije za prethodni postupak su izdale preko 500 naredbi za tajni nadzor komunikacije i tajno praćenje i snimanje.²¹ Indikativno je što su sudije za prethodni postupak prihvatile sve predloge javnog tužioca i na osnovu njih donele naredbu. Ostaje da se vidi opravdanost primene posebnih dokaznih radnji, odnosno u kom broju su navedeni dokazi korišćeni u postupku.

4. POSEBNE DOKAZNE RADNJE I PRAVNE TEKOVINE EU

Posebne dokazne radnje značajne su i sa stanovišta međunarodne pravne saradnje i pravnih tekovina Evropske unije. Evropska unija se u oblasti krivičnog prava i pravosuđa u velikoj meri oslanjala na praksu i standarde Saveta Evrope. Kada je u pitanju oblast krivičnog prava, Evropska unija je od sredine XX veka do danas prešla put od klasične pravosudne saradnje u krivičnim stvarima, do uzajamnog priznanja i modela dostupnosti.

Krivično pravo predstavlja sastavni deo pregovora u procesu pridruživanja Evropskoj uniji i posebno je značajno za poglavlja 23 i 24.²² Proširenje Evropske unije predstavlja više od teritorijalnog proširenja. Ono podstiče stvaranje novih politika, institucionalne organizacije Unije i utiče na korpus pravnih propisa, kako u Uniji tako i u budućim državama članicama (Hillion, 2011: 187-217). Proces pridruživanja Evropskoj uniji karakteriše jaka uloga EU, koja prenosi pravo Unije trećim državama (Cremona, 2004: 555-573). Države koje teže da postanu članice Evropske unije u obavezi su da usvoje i primene njene pravne tekovine. Uslovljavanje je metodologija koja se koristi tokom pridruživanja kako bi se obezbedilo da nove države članice mogu da apsorbuju zahteve predviđene pravnim tekovinama EU i ispune obaveze koje proizlaze iz članstva (Smith, 2003: 105-140).

Republika Srbija, kao država koja je u postupku pridruživanja Evropskoj uniji u obavezi je da uskladi svoje zakonodavstvo, uključujući i krivično pravo, s pravnim tekovinama EU, a kao država članica imaće mogućnost i obavezu da učestvuje u stvaranju i razvijanju krivičnog prava EU (Vukadinović, 2012: 472-479). Nužnost usaglašavanja nacionalnog zakonodavstva s pravnim tekovinama Evropske unije još je izraženija u oblasti krivičnog procesnog prava, tako da će oblast međunarodne pravne pomoći u krivičnim stvarima pretrpeti najveće promene.

Pravo Evropske unije u oblasti krivičnog prava se razvija parcijalno. Tako se i u oblasti prikupljanja i priznanja dokaza, razvoj prava dešava postepeno. Prvi instrument je predstavljao evropski nalog za dostavljanje dokaza koji je zasnovan na usaglašavanju saradnje između država članica bez harmonizacije materijalnog prava. Drugu fazu predstavlja Uputstvo 2014/41 o evropskom nalogu za sprovođenje istrage usvojeno 2014.

²¹ Zahtev za pristup podacima od javnog značaja uputila je Pištaljka višim javnim tužilaštvima. Više na: <https://pistaljka.rs/home/read/810>.

²² Poglavlje 23 odnosi se na pravosuđe i osnovna prava. Evropski standardi u ovom poglavlju odnose se na jačanje nezavisnosti, nepristrasnosti i profesionalnosti u pravosuđu, sprovođenje mera prevencije i borbe protiv korupcije, te očuvanje visokih standarda zaštite ljudskih prava i prava manjina. Poglavlje 24 odnosi se na pravdu, slobodu i bezbednost. Evropski standardi odnose se na 11 tematskih područja: spoljne granice i šengenski sistem migracije, azil, vize, policijska saradnja, borba protiv organizovanog kriminala, borba protiv trgovine ljudima, borba protiv terorizma, borba protiv droga, sudska saradnja u građanskim i krivičnim stvarima i carinska saradnja.

godine, koje ima za cilj da unapredi prikupljanje dokaza u krivičnim stvarima u državama članicama EU. Evropski nalog za sprovođenje istrage primenjuje se na sve istražne radnje čiji je cilj prikupljanje dokaza (član 4. Uputstva), kao i na dostavljanje dokaza koji se već nalaze u posedu nadležnih organa druge države članice. Međutim, uzajamno priznanje ne zavisi od harmonizacije materijalnih ili procesnih pravila. U određenom smislu uzajamno priznanje može se shvatiti kao harmonizovan sistem pružanja i zahtevanja uzajamne pomoći (Klip, 2012: 363).

Evropski nalog za sprovođenje istrage ima nedostatke koje poseduju i drugi krivičnopravni instrumenti EU. Uputstvo ne sadrži odredbe o uzajamnoj prihvatljivosti dokaza prikupljenih postupajući po evropskom nalogu za sprovođenje istrage (Kusak, 2019: 391-400). Pitanje prihvatljivosti dokaza dugo je tema diskusija u Evropskoj uniji (Vermeulen et al, 2010). Nedostatak jedinstvenih evropskih standarda, na prihvatljivost dokaza prikupljenih postupanjem po evropskom nalogu za sprovođenje istrage primenjuju se pravila i odredbe nacionalnog zakonodavstva države koja je izdala nalog i države koja postupa po nalogu. Činjenica da evropski instrument ne sadrži jedinstvena pravila o prihvatljivosti dokaza prikupljenih po evropskom nalogu za sprovođenje istrage može dovesti do problema u praksi i stvaranja razlike u statusu dokaza prikupljenih po osnovu EU akata i nacionalnih propisa. Takođe, nepostojanje jedinstvenih pravila može dovesti do različite prakse država članica.

Kada su u pitanju posebne dokazne radnje, različitost nacionalnih propisa takođe dolazi do izražaja, uključujući grupu krivičnih dela za koja se može izdati nalog za primenu posebnih dokaznih radnji. Takođe, postavlja se pitanje kako će država kojoj se uputi nalog postupiti u slučaju da krivično delo za koje se zahteva primena neke od posebnih dokaznih radnji se ne nalazi u katalogu dela za koje država koja postupa po nalogu može da primeni posebne dokazne radnje.

Značajne razlike između država članica proizlaze i iz procesa odobravanja primene posebnih dokaznih radnji. U pojedinim državama se zahteva da sedam različitih nivoa odobri primenu radnje, što utiče na potrebno vreme i može predstavljati prepreku delotvornoj prekograničnoj saradnji.²³

Domaći zakonodavac mora imati u vidu navedene nedostatke evropskih instrumenata kada se budu usklađivalo nacionalno zakonodavstvo sa pravnim tekovinama EU, posebno krivično procesno zakonodavstvo i odredbe o međunarodnoj pravnoj saradnji u krivičnim stvarima.

ZAKLJUČAK

I pored uvođenja posebnih upisnika u višim sudovima o posebnim dokaznim radnjama s obzirom da ti podaci nisu javno dostupni teško je ustanoviti doprinos primene ovih mera za uspeh krivičnog progona. Potrebno je sprovesti posebno istraživanje koje bi omogućilo povezivanje podataka o primeni posebnih dokaznih radnji u odabranom uzorku predmeta i njihov doprinos za vođenje krivičnog postupka.

²³ Study on paving the way for future policy initiatives in the field of fight against organised crime: the effectiveness of specific criminal law measures targeting organised crime, European Commission, 2015, str. 228-229.

U budućim izmenama i dopunama Zakonika o krivičnog postupko trebalo bi imati u vidu da prilikom navođenja posebne dokazne radnje tajnog praćenja i snimanja iz člana 171 Zakonika, nije dovoljno razjašnjeno da li se prilikom eksploatacije ove mere, pored fotografisanja lica ili snimanja video-kamerom, može sačiniti i audio-zapis razgovora lica koje je obuhvaćeno merom na otvorenom ili zatvorenom prostoru. Ne postoji jasna definicija, jer je odredbom člana 2, u tačkama 27 i 28 Zakonika o krivičnom postupku objašnjeno značenje izraza „optičko snimanje” i „tonsko snimanje”, dok odredbe člana 171, stava 1 Zakonika govore o tajnom praćenju i snimanju osumnjičenog, što bi ukazivalo na to da je reč o širem pojmu, koji bi obuhvatio i tonsko snimanje.

Takođe potrebno je urediti način na koji se uklanjaju prislušni uređaji i sredstva nakon isteka mere tajnog praćenja i snimanja iz člana 171 Zakonika, što u praksi stvara mogućnost da ovi uređuju budu neograničeno prisutni u prostorijama koje nisu stan. Zbog navedenog razloga, predlaže se uvođenje obaveze za subjekte kojima je poverena realizacija ove mere da nakon isteka mere uklone prislušne uređaje, da o tome sastave izveštaj i da obaveste sud koji je izdao naredbu.

Kada je reč o posebnoj dokaznoj radnji zaključivanja simulovanih poslova iz člana 174 Zakonika o krivičnom postupku, nije precizirano koja bi to „druga ovlašćena lica” iz člana 176 mogla da izvrše naredbu o zaključenju simulovanih poslova pored policije, BIA i VBA, i o kakvoj vrsti ovlašćenja se radi. Nejasno da li ovlašćena lica mogu da budu i pripadnici policije stranih država, kao i međunarodnih policijskih organizacija, i pod kojim uslovima. Takođe, postoji nedoumica povodom toga na koji način se daje ovlašćenje takvom licu i da li naredba sudije za prethodni postupak mora da sadrži generalije tog ovlašćenog lica, s obzirom na to da takva odredba nije eksplicitno predviđena u članu 175 Zakonika.

Navedene pravne praznine i nejasnoće otvaraju prostor za različit pristup primeni Zakonika i mogu značajno uticati ne samo na pitanje mogućeg ograničavanja i ugrožavanja ustavnih sloboda i prava građana već i na različito postupanje sudova u pojedinim krivičnim postupcima. Preciznije, mogu dovesti do različite primene člana 16 Zakonika, odnosno do sudskih odluka koje se ne mogu zasnivati na dokazima koji su, neposredno ili posredno, sami po sebi ili prema načinu pribavljanja u suprotnosti sa Ustavom, Zakonikom ili drugim zakonom ili opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava i potvrđenim međunarodnim ugovorima.

Prema mišljenju tužilaca, Zakonikom o krivičnom postupku nije propisano da li se može ponovo protiv istog lica doneti naredba o primeni posebnih dokaznih radnji, koje su protiv ovog lica već primenjivane i prestale zbog isteka vremena koje je zakonom propisano kao maksimalno za primenu posebnih dokaznih radnji.

Redovno prikupljanje i praćenje podataka o primeni posebnih dokaznih radnji otežava činjenica da ne postoji program za automatsko vođenje predmeta u svim javnim tužilaštvima, što otežava izradu statističkih izveštaja i obradu podataka. Uvođenje automatizovanog sistema u javna tužilaštva planirano je Nacionalnom strategijom reforme pravosuđa za period 2013-2018, kao i Akcionom planom za poglavlje 23, ali dodatne izazove za uvođenje predstavljaju neadekvatna infrastruktura javnih tužilaštava i nedostatak odgovarajuće kompjuterske opreme, koja može da podrži programe.

Uvođenje informacionih tehnologija ne predstavlja dovoljno meru ukoliko se ne modernizuju godišnji statistički izveštaji. Modernizaciju izveštaja trebalo bi da prati

analiza toga koje je sve podatke neophodno prikupljati kako bi se ispunile obaveze u procesu pridruživanja EU, kao i prema ratifikovanim međunarodnim sporazumima, ali i konsultativni proces kako bi se utvrdilo koji podaci su značajni za upravljanje tužilačkim sistemom, ali i stručnoj i akademskoj javnosti. Takođe, neophodno je razjasniti koji podaci predstavljaju tajnu, a koji ne, kao i koje obaveze ima javno tužilaštvo na osnovu Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja i Zakona o zaštiti podataka o ličnosti.

Dodatno pitanje koje je potrebno analizirati su troškovi koji nastaju primenom posebnih dokaznih radnji. Kako bi se posebne dokazne radnje primenjivale u svim slučajevima u kojima je to neophodno, potrebno je planirati troškove koje ove radnje iziskuju. U procesu planiranja budžeta i troškova potrebno je poznavanje istorijskih podataka, na osnovu godišnje evidencije upotrebe ovih mera, te pratiti trendove i promene. Takođe, otvara se pitanje o tome da li javni tužioci prilikom iniciranja i sud prilikom donošenja naloga imaju u vidu troškove koji nastaju primenom ovih mera.

LITERATURA

1. Cremona, M. (2004) „The Union as a Global Actor: Roles, Models and Identity“, *Common Market Law Review*, vol. 41, 555–573.
2. Deployment of special investigative means, Council of Europe, 2013.
3. Đorđević, S., Dičić Kostić, N., Litavski, J. (2012) *Zbirka predloga praktične politike za reformu policije u Srbiji*, broj 6.
4. Đurđić, V. (2006) *Krivično procesno pravo, Posebni deo*, Niš.
5. Hillion, C. (2011) „EU Enlargement“, u: (Craig, P. G de Burca (ur.)), *The Evolution of EU Law*, 187–217.
6. Izveštaj o skriningu Srbija, Poglavlje 24 – Pravda, sloboda i bezbednost, Komisija, RG za proširenje + zemlje u procesu pregovora o članstvu u EU, MD 46/14, 15. 5. 2014.
7. Klip, A. (2012) *European Criminal Law – An integrative Approach*, Cambridge/Antwerp/Portland, Intersentia.
8. Kovačević, M. (2014) „Tajni nadzor komunikacije – usklađenost sa praksom Evropskog suda za ljudska prava“, *Anali*, vol. 62, broj 2. 164-179.
9. Kusak, M. (2012) Mutual admissability of evidence and the European investigation orgder: aspirations lost in reality, ERA Forum, vol 19, broj 3.
10. Matić Bošković, M. (2018) „Effectivness of Anti-corruption bodies in supression of corruption in selected countrries“, *Journal of criminology and criminal law*, broj 3, 73-93.
11. Napuljska politička deklaracija i globalni akcioni plan u borbi protiv organizovanog transnacionalnog kriminala.
12. Preporuka Rec(2005)10 Komiteta ministara Saveta Evrope državama članicama o „specijalnim istražnim tehnikama“ u odnosu na teške oblike kriminala uključujući terorizam.
13. Priručnik za javne tužioce za primenu novog Zakonika o krivičnom postupku, Udruženje tužilaca Srbije, decembar, 2013.
14. Radosavljević, M., Četković, P. (2014) „Posebne dokazne radnje u tužilačkoj istrazi“, u (Jovanović, A. Petrović Jovanović (ur.)), *Tužilačka istraga – regionalna*

- krivičnoprocesna zakonodavstva i iskustva u primeni*, OEBS, 163-197.
15. Rezolucija Saveta Evrope o sprečavanju organizovanog kriminala iz 1998. godine.
 16. Santana Vega, D. M. (2017) „The fight against corruption in Europe: lights and shadows“, *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, broj 2-3, 242-268.
 17. Smith, K. E. (2003) „The Evolution and Application of the EU Membership Conditionality“, u: (Cremona, M. (ur.)), *The Enlargement of the European Union*, Oxford Univeristy Press, 105–140.
 18. Study on paving the way for future policy initiatives in the field of fight against organised crime: the effectiveness of specific criminal law measures targeting organised crime, European Commission, 2015.
 19. Škulić, M. (2013) *Osnovne novine u krivičnom procesnom pravu Srbije – Novi Zakonik o krivičnom postupku iz 2011*, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
 20. Škulić, M., Ilić, G. (2013) *Vodič za primenu Zakonika o krivičnom postupku*, Službeni glasnik.
 21. Škulić, M. (2016) „Posebne dokazne radnje u funkciji suzbijanja terorizma“, u *Krivičnopravni instrumenti suprotstavljanja terorizmu i drugim krivičnim delima nasilničkog karaktera*, zbornik radova, Teslić, 94-123.
 22. Vermeulen, G., De Bondt, W., Van Damme Y. (2010) *EU Cross Border Gathering and Use of Evidence in Criminal Matters – Towards Mutual Recognition of Investigative Measures and Free Movement of Evidence?*, Maklu, Antwerpen- Apeldoorn, Portland.
 23. Vukadinović, R. (2012) *Uvod u institucije i pravo Evropske unije*, Kragujevac: Udruženje za evropsko pravo.

Pravni izvori

1. Bečka konvencija protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci iz 1988. godine.
2. Konvencija Saveta Evrope o pranju, traženju, zapleni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom iz 1990. godine.
3. Konvencija UN protiv korupcije iz 2003. godine.
4. Konvencija UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminaliteta iz 2000. godine.
5. Rezolucija Interpola (Europola) o organizovanom kriminalu.
6. Zakonik o krivičnom postupku („Službeni glasnik RS“, broj 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019).
7. Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, terorizma i korupcije („Službeni glasnik RS“, broj 94/2016 i 87/2018).

Praksa Evropskog suda za ljudska prava

1. Dragojević protiv Hrvatske, Predstavka broj 68955/11.
2. Huvig protiv Francuske, Predstavka broj 11105/84.

3. Predmet Klass protiv Nemačke, predstavka broj 5029/71.
4. Predmet Leander protiv Švedske, Predstavka broj 9248/81.
5. Predmet Malone protiv Ujedinjenog kraljevstva, Predstavka broj 8691/79.

SPECIAL INVESTIGATIV MEASURES AS AN INSTRUMENT FOR FIGHT AGAINST CORRUPTION

Author assess special investigative measures as an instrument for fight against corruption. Corruption represent global challenge that jeopardize foundation of democracy and economic development of the society and specially undermines transitional states. Complexity of these criminal acts and difficulties in detection and prosecution, as well as influence of development of technology and communication, require application of special investigative techniques in identification of perpetrators of corruption. However, intrusive nature of special investigative measures put at risk human rights protected by international instruments and national legislation. International standards are developed to ensure balance between need for effective investigation and prosecution of corruption offenders, and protection of human rights. Public prosecution practice in Serbia show that prosecutors very often propose application of special investigative measures for corruption cases, but there is not enough data to confirm effects of their implementation. Author provide overview of needed legislative changes in Serbia and point to the necessity for active control of application of special investigative measures to avoid cases against Serbia in front of European Court for Human Rights for violation of article 8 of European Convention of Human Rights.

KEY WORDS: corruption, special investigative measures, human rights, public prosecution, criminal procedure